

pedagogical experience) to determine the state of formation of students' readiness to practice, effective forms of professional growth of the future teachers; experimental – pedagogical experiment to check the effectiveness of the educational practice, as a joint project of school and university.

Teaching practice, according to the concept developed by the pedagogical departments of Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko, is a continuous, cross-cutting process and includes the following types: academic practice, teaching practice. Academic teaching practice of the second year students of the pedagogical university is carried out in junior secondary schools of different types, since the perception of a school teacher by junior pupils as a significant adult allows the trainee to adapt quickly to a new role, optimizes the process of professional identification.

An important element of practice project planning is the identification of the final results of joint activity of the pedagogical, student and pupil groups, which can be: organization of complex of educational school activities for the primary school pupils as a means of achieving unified educational goals of the week; holding and summarizing results of psychological research; compilation of teaching materials, writing of scientific articles on the results of practice, creating mini-films on the content of educational work.

Forms students' training are: defense of the pedagogical projects, modeling of pedagogical situations, psychological exercises aimed at self-development of personal qualities which are important for teaching activities, learning of organizational instructions of the practice that were realized at practical lessons on discipline "Pedagogics", students' club, founding conference.

The conditions of project effectiveness are: ensuring the overall interest of the project member; implementation of project components, defining objectives, deadlines and budget; distribution of responsibility and authority, preparation of project plan; identifying risks, a systematic diagnosis of the interim results; implementation of the project on the principles of self-government, corporativity; monitoring of project results; reflection. The conditions of the academic teaching practice in the context of quality assurance of the future teachers' training require further research.

Key words: *professional competence, professional identity of the future teachers, teacher education, practical teacher training, academic teaching practice, pedagogical project, educational activities, technology of formation of students' readiness to academic practice.*

УДК 378.14:371.133

Олена Лазарева

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
ORCID ID 0000-003-4385-0139

Микола Лазарєв

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-6352-6435

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА ПІДГОТОВКА МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ЕВРИСТИЧНІЙ ОСВІТІ

Досягти готовності майбутнього вчителя до повноцінної самореалізації свого професійно-творчого потенціалу нереально в умовах традиційної

(бюрократичної, репродуктивної й монологічної) освітньої системи. Тому автори на основі результатів багаторічних теоретичних та експериментальних досліджень розкривають основні продуктивні і креативні можливості інноваційної, нестандартної евристичної освіти, яка за останні десятиріччя стверджується в зарубіжній і вітчизняній педагогічній науці й освітній практиці. У статті розкриваються необхідні складові реалізованого досвіду евристичної освіти майбутніх учителів, організація на нових засадах пізнавально-творчої і дослідницької роботи студентів на лекціях прямої дії, семінарських та практичних заняттях, педагогічній практиці. Необхідна кількість і якість створених та захищених студентом освітніх продуктів стає метою евристичної освіти і критерієм професійно-творчої самореалізації майбутнього педагога.

Ключові слова: майбутній учитель, професійно-творча підготовка, евристична освіта, лекції прямої дії, освітні продукти, критерії, професійно-творча самореалізація.

Постановка проблеми. В Україні освіту визнано пріоритетною галуззю соціально-економічного розвитку країни, а головною метою державної політики в освіті проголошено створення необхідних умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України впродовж його життя [1; 4]. Досягнення такої амбітної мети передбачає поступовий, але динамічний перехід на виключно інноваційні системи й технології навчання та виховання. Однак такий оптимістичний, прогресивний і масштабний проект, закріплений в усіх державних і відомчих документах останніх десятиліть, виконується незадовільно, натикаючись на суттєві й потужні перепони, постійний спротив практично на всіх напрямках його реалізації – управлінському, кадровому, науково-методичному, фінансовому, матеріальному, технологічному тощо. Варто звернути, насамперед, увагу на головну й потужну перешкоду інноваційним освітнім діям, якою на сьогодні залишається традиційна (репродуктивна, монологічна, недопустимо перевантажена, нетворча у своїй основі) система навчання. Вона й до сьогодні перебуває в полоні догматичної й нереальної освітньої мети і підпорядкованих їй завдань – досягнення недосяжного – «всебічного, гармонійного розвитку людини», – відзначається неприпустимо застарілими, але напрочуд живучими антигуманними організаційними й технологічними стандартами. Тому і стає актуальною проблема активного й безповоротного ствердження освіти справді інноваційної гуманістичної, демократичної, творчої, прийнятної вчителями й дітьми.

Аналіз актуальних досліджень. Варто констатувати, що видатні зарубіжні й вітчизняні ратаї педагогічної науки, предметно критикуючи недоліки традиційної освіти, створюють нові освітні теорії й технології, які випробовують і застосовують на практиці талановиті вчителі й викладачі вищої школи. Проведені експериментальні розвідки та накопичений досвід переконують, що тільки інноваційна освіта спроможна сприяти здійсненню мети суспільства і національної школи XXI століття – самореалізації

творчого й духовного потенціалу підростаючої особистості, зокрема, професійно-творчого потенціалу майбутнього і діючого педагога.

Серед інноваційних ідей та відповідних їм навчальних технологій особливу вагу і значимість для спеціалістів викликає ґрунтовне за теоретичними підставами, достатньо випробуване практикою, цілком доступне для учнів і студентів *евристичне навчання* (В. Андреев, Н. Гузій, А. Король, Б. Коротяєв, О. Кривонос, В. Курило, М. Лазарев, О. Семенов, А. Хуторської та ін.). Теоретико-методичні основи евристичного навчання протягом останнього десятиліття розробляються, упроваджуються в освітню практику й нашою науковою школою [5; 6]. Однак і розробка та вдосконалення теоретичної бази, і впровадження моделей і технологій евристичного навчання як складової евристичної освіти натикаються на об'єктивні й суб'єктивні перепони, складні проблеми, подолання яких вимагає сміливої, енергійної ініціативи, потужних, послідовних зусиль чесних і професійних особистостей, відданих благородній ідеї реального, динамічного, суттєвого вдосконалення навчання й виховання.

Мета статті – розкрити значимість, дієвість і реальність ідей, технологій евристичної освіти, спрямованої на прискорене становлення основних професійно-творчих якостей майбутнього вчителя – основи його креативної самореалізації і здатності успішно навчати дітей у школі інноваційного гатунку.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблем інноваційної освіти та досвіду її застосування у вищій педагогічній школі, системно-порівняльне співставлення основних характеристик традиційної й евристичної освіти, моделювання навчальних технологій евристичної освіти, узагальнення результатів педагогічного експерименту, метод наукової екстраполяції.

Виклад основного матеріалу. Передусім, спробуємо більш чітко виявити цільові аспекти професійної освіти сучасного педагога, зважаючи на новітні досягнення вітчизняної й зарубіжної філософії освіти та психолого-педагогічних наук. Відомо, що загальна мета освіти, представлена в Національній доктрині розвитку освіти України до 2025 року, – створення соціально-економічних і психолого-педагогічних умов для розвитку і творчої самореалізації підростаючої особистості [1]. Виходить, що з'ясування мети професійної освіти вчителя варто шукати саме в аналогічній площині, тобто у знаходженні чинників та умов, які сприяють самореалізації його професійних потенціалів. Тому, ураховуючи дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Амосов, І. Бех, І. Зязюн, Б. Коротяєв, Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.), ми в короткому викладі визначаємо основну мету університетської підготовки майбутнього педагога як досягнення у спеціально створених соціально-педагогічних умовах особистісної духовної

зрілості, мотиваційної готовності і процесуально-технологічної здатності до успішної професійно-творчої самореалізації як постійної генерації вчителем особистісно і соціально значимих творчих освітніх продуктів у різних видах і ситуаціях навчання й виховання підростаючого покоління майбутніх соціально корисних самореалізаторів.

За позитивної підтримки наставників і всього соціально-освітнього середовища майбутній учитель за роки навчання має набути власну продуктивну «Я – концепцію» людини й суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, тобто досягти достатнього динамічного стану постійного і неперервного самозростання від «Я – реального» до «Я – професійно ідеального» – на основі самопізнання, самовизнання, самодіагностики, самообмеження та здобуття свободи для побудови власної гідності й оригінальності, успішного самопрогнозування і самостійного розв'язання разом із учнями життєвих і освітніх проблем. Такий підхід вимагає розкріпачення власних, як правило, потужних інтелектуальних і творчих можливостей для створення елітарних (досі особисто недосяжних!) професійно-творчих продуктів – розвинутих і професійно спрямованих цінностей, мотивів, творчих здібностей та вмінь, створених на цій основі професійних планів і проектів, різного жанру творів, сценаріїв діяльності, гуманістичних і конструктивних відносин з іншими суб'єктами освіти – учнями, колегами, батьками, державними і громадськими діячами тощо.

Ураховуючи амбітність, але життєво необхідну для сучасної школи наявність означених параметрів пізнавально-творчої і духовної самореалізації вчителя й викладача, можна дійти висновку, що висунуті вимоги й характеристики сучасного педагога-самореалізатора не можуть бути досягнуті в межах існуючої традиційно-авторитарної, «передавальної» й монологічної системи освіти [10; 3; 4]. Реальним і, скажемо прямо, досяжним на сьогодні антагоністом такій освіті виступає освіта евристична та її основна частина – евристичне навчання. Коротке співставлення двох систем освіти розкривається в таблиці 1. В основу навчання евристичного покладено, насамперед, ідеї переважно пізнавально-творчої (евристичної) діяльності свідомих і незалежних освітніх суб'єктів. Така діяльність вимагає від педагога, учнів і студентів мотивованих дійових якостей – наснаги, самостійності, постійного входження у стан творчого самопочуття, володіння прогностичними, пошуковими, конструктивними, креативними, діагностичними вміннями та способами діяльності. Тому якісна евристична діяльність учнів і студентів неможлива без кваліфікованої педагогічної підтримки потужними мотиваційними, процесуальними й діагностичними чинниками. На провідне місце серед них ми поставили установку майбутнього педагога на нову мету сучасної освіти – успішну самореалізацію власних сутнісних сил та вмінь кожним, хто навчається. Але така мета може стати зрозумілою і

привабливою для майбутнього фахівця за умови надання йому постійної можливості вільного вибору конкретної мети, завдань, способів їх реалізації в певній освітній ситуації. Це одна з найважливіших і принципових вимог евристичної освіти. Результати експериментальної роботи, досвід учителів і викладачів підтвердили нашу провідну гіпотезу: найкраще і найзрозуміліше для юних здобувачів професійних знань і вмінь, для формування нового способу буття як постійної життєтворчості стає мета створення значимого для студента реального освітнього продукту – професійного твору, проекту, науково-дослідної доповіді, статті, рецензії чи завершеної праці, сценарію уроку, виховної справи тощо.

Таблиця 1

Основні характеристики традиційної та евристичної освіти

№ п/п	Традиційно-авторитарна освіта	Інноваційна евристична освіта
1.		Мета
	«Формування всебічно, гармонійно розвиненої особистості» з одночасним приведенням її за будь-яку ціну до «спільного знаменника» – зразка-ідеалу нормативного типу поведінки та відносин до даного суспільстві (без зваження на індивідуальні можливості, без чіткої критеріїв і діагностичного вимірювання результатів діяльності)	Забезпечення розвитку і творчої самореалізації сутнісних, домінуючих для кожної особистості якостей (власних мотивів, здібностей, умінь, моральних і громадянських цінностей та рис), результатів конкретної діяльності, які можна на чіткій діагностично-критеріальній основі виміряти, оцінити, спрогнозувати шляхи і способи їх удосконалення й застосування
2.	Принципи	
	<ul style="list-style-type: none"> – ствердження суб'єкт-об'єктних стосунків між педагогом і вихованцями; – опора на безсумнівні авторитет і правоту і безпомилковість обраних педагога та необхідність для учнів репродуктивно наслідувати зразки його поведінки й діяльності; – обов'язковість колективного осудження та адміністративних покарань за порушення встановленого порядку дисципліни; – безперечне виконання всіма загальною (недиференційованою) метою діяльності (навчальною чи виховною), поставленою педагогом без урахування вимог особистісного і природовідповідного підходів до мети діяльності і способів досягнення; – діагностика й оцінювання учнів (студентів) за кількістю засвоєних знань і умінь з програмних дисциплін переважно репродуктивного характеру 	<ul style="list-style-type: none"> – ствердження суб'єкт-суб'єктних стосунків між усіма учасниками освітнього процесу; – сприяння успішному особистісному зростанню й самореалізації творчого потенціалу учнів і студентів; – опора на діалогову взаємодію з ними і свідому допомогу у виборі значимої для них мети, способів діяльності та оцінювання результатів; – відмова в більшості випадків від покарань та колективного осудження окремих осіб, заміна адміністративних заходів більш ефективними способами гуманістичного педагогічного впливу; – навчання учнів способів особистісного цілепокладання відповідно до індивідуальних інтересів і можливостей; – принцип фасилітації (постійна підтримка співпереживання, віра в успіх, щоб там не було доброзичливий вплив на самозростання і самовдосконалення особистості, опора на позитивні риси й цінності);

		– діагностика, самооцінка та педагогічна оцінка учнів і студентів переважно результатами створених ними і значимих дидактичних продуктів пізнавально-творчого характеру за визначеними й освоєними кількісними та якісними критеріями
3.	Основні способи навчальної діяльності	
	– переважно передавали репродуктивні, методи і дії за зразка педагога; – переважання монологічних методів репродуктивної діяльності, відсутність навчання діалогової взаємодії, тобто постійний дефіцит продуктивної співпраці взаємонавчання; – недостатнє оволодіння сучасними діагностично-критеріальними засобами способами вимірювання, контролю самоконтролю навчальної діяльності	– переважно евристична діяльність (переосмислення і трансформація викладеного вчителем і підручником матеріалу, виконання пошукових реконструктивних, конструктивних креативних завдань з використанням діалогових, інтерактивних методів і прийомів прогнозування, проектування, конструювання особистісно значимих освітніх продуктів елементами репродуктивних дій лише початку освоєння нового матеріалу; – систематичне освоєння культури діалогу й діалогової взаємодії, наукової діагностики оцінки навчальних досягнень

Процес створення, діагностики, оцінки й корекції власного освітнього продукту вимагає не тільки впровадження більшого обсягу самостійної діяльності, але й підтримки кожного студента засобами активної діалогової, творчої і гуманістичної взаємодії з педагогом і товаришами, озброєння суб'єктів навчання зрозумілим і технологічним діагностичним інструментарієм для постійного й об'єктивного вимірювання, оцінки й корекції перебігу самої навчальної діяльності та досягнутих результатів.

Ми звернули увагу на те, що науковці виокремлюють різні види евристичної діяльності. Так, професор Казанського університету Валентин Андреев пропонує зупинитися на трьох основних видах евристичної діяльності студентів і школярів – навчально-творчій, науково-творчій і науково-дослідницькій. Автор основною одиницею навчально-творчої технології вважає навчально-творчу задачу, за допомогою якої педагог має створити проблемну ситуацію, прямо чи опосередковано задати мету, умови й вимоги навчально-творчої діяльності [2]. Провідна мета нової технології, за В. Андреевим, – формування творчих здібностей особистості. Для її досягнення вводяться нові, специфічні для евристичної технології принципи й методи. Серед них – принципи єдності саморозвитку і рефлексії, співтворчості педагога й учня, управління і самоуправління навчальною діяльністю. Важливим здобутком ученого, на нашу думку, можна вважати розробку принципу особистісної значимості навчально-творчої діяльності та її результатів. Даний принцип спирається на відкриті в працях американських дослідників К. Роджерса [8] і А. Маслоу [7]

закономірність: будь-яка людська діяльність за рівних умов тим ефективніша, чим вона більш значима для особистості.

Евристичне навчання, на думку А. Хуторського, повинно зробити первинними ті цілі та задачі, які студенти й учні поставляють (створять) для себе самі. Роль педагога – допомогти їм в осмисленні й формулюванні своїх цілей, забезпечити наступний супровід діяльності для їх досягнення [11, с. 55]. Крім принципу особистісного цілепокладання, А. Хуторської в евристичному навчанні обстоює принцип первинності освітньої продукції учня (студента) і принцип продуктивності навчання: головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє прирощення, яке складається із внутрішніх та зовнішніх освітніх продуктів особистості в навчальній діяльності.

Новизну й цінність для побудови запропонованої нами моделі евристичного навчання складають теоретичні і методичні розробки *нормативної* пізнавально-творчої діяльності, яка «здійснюється на осмисленому рівні планомірним шляхом і творчо – методом руху від абстрактного до конкретного. Нормативна творча діяльність протиставляється творчій діяльності методом спроб і помилок на неусвідомленому рівні, емпіричним шляхом» [9]. Така діяльність спрямована на детальне освоєння й застосування у процесі пошуку незнайомого механізмів і прийомів евристичної діяльності – аналіз через синтез, асоціативний механізм, механізми взаємодії інтуїтивного й логічного, система евристичних запитань тощо.

Провідна, найважливіша й найперша особливість евристичної освіти – це її постійна опора на природний і центральний стрижень зростаючої особистості – її творчий потенціал. Дослідження Р. Бернса, Г. Дістервега, Г. Песталоцці, А. Маслоу, вітчизняних корифеїв педагогії Г. Сковороди, К. Ушинського, С. Русової, В. Сухомлинського, І. Зязюна, В. Кременя, практика тисяч українських і зарубіжних педагогів дозволяють з упевненістю говорити про необхідність пріоритету у вищому і середньому навчальному закладі праці творчого характеру в порівнянні з працею репродуктивною. Творчість, тобто прогностична, пошукова, розбудовча, дослідницька, художня діяльність для підростаючої людини первинна, а репродукція, тобто відтворення готового, повторення, заучування – вторинна, вона менш приваблива і захоплююча, хоча й, безперечно, у певних межах неминуча та необхідна. Реально здійснена в освіті творчість розвиває вищі здібності людини – натхнення, уяву, кмітливість, критичне, конструктивне, креативне мислення, захопленість і відданість обраній праці. Авторитарна школа ж, навпаки, старанно й уперто розвиває, насамперед, напівтваринні якості – слухняність, напругу, страх, неспокій, тривожність.

Суттєвою відмінністю евристичного навчання є модифікація мети навчання при освоєнні конкретного програмного блоку будь-якої дисципліни, зокрема, теми-модуля. Мета пізнавальних зусиль студента в новій

технології – не оволодіння певними знаннями та вміннями (як це декларується у традиційному навчанні), а створення за допомогою цих безумовно необхідних і безумовно важливих для професії знань та вмінь *власного творчого освітнього продукту*. Такий підхід до мети навчання кардинально змінює в позитивний бік мотивацію й якісний перебіг учіння студента чи школяра, перед якими відкривається перспектива власного вибору предмета, варіантів і способів діяльності з вельми конкретним результатом, який потім стане засобом твоєї самої діяльності. Це може бути професійний твір із будь-якої дисципліни, розповідь чи оповідання, рецензія наукової статті або книги, невелика дослідницька робота, схеми й таблиці, де узагальнюється теоретичний матеріал, проект уроку чи виховної справи, прилад тощо. Захист створеного продукту (обстоювання його доцільності, аргументація змістовності і якісних характеристик) – складова діагностики та оцінки створеного освітнього продукту. Пріоритети віддаються пізнавально-творчій (евристичній) діяльності. Але не як самоцілі, а як необхідному та високоефективному способу розвитку продукту особистісної самореалізації – професійно-творчих компетентностей майбутнього фахівця (здібностей, умінь осмислювати, трансформувати, практично застосовувати у згорнутому й розгорнутому вигляді теоретичні знання і способи професійної діяльності). По суті майбутні фахівці одночасно створюють два важливі для себе освітні продукти – зовнішній і внутрішній. Зовнішній продукт є конкретним утіленням самостійної праці у професійно значущий предмет (твір, прилад, проект тощо). Для кожного з них розроблені й застосовані критерії якості, за якими їх можуть оцінити і сам автор, і товариші, і кваліфіковані експерти. Внутрішній продукт – це більш інтегрований і ззовні часто непомітний результат діяльності, але він є справді визначним, стратегічним, оскільки являє кінцеву мету – досягнутий рівень професійно-творчої самореалізації особистості – достатній і високий рівень розвитку мотивів до професійно-творчої діяльності, здібностей до самостійного цілепокладання, виявлення й розуміння евристичної ситуації і її суперечностей, до постановки власних завдань, а також рівень володіння механізмами творчої діяльності, рівень розвитку здібностей уявляти, фантазувати, аргументувати, доводити, знаходити нове й оригінальне при створенні певного продукту, узагальнювати, абстрагувати, діагностувати досягнуте, давати йому адекватну оцінку, уміння вдосконалювати представлений продукт тощо.

Ми вперше *на теоретичному, експериментальному й методичному рівнях* запровадили інноваційну технологію евристично-модульної освіти студентів. Зміст нової технології полягає, насамперед, у тому, що модульна структура навчання, передбачена кредитно-модульною парадигмою побудови освітнього процесу у виші, наповнюється здебільшого евристичною (прогностичною, пошуковою, реконструктивною, конструктивною, креативною) діяльністю викладача та студентів, і

формується в нашому варіанті з таких основних компонентів їхньої пізнавально-творчої взаємодії.

Спонукально-мотиваційний компонент. Студенти сприймають та осмислюють мотиваційні й цільові установки викладача, самостійно конструюють власні мотиви, формулюють за допомогою наставника особистий варіант мети й завдань роботи на просторі окремої теми чи навчального модуля.

Первинне освоєння теоретичного матеріалу. Евристичний підхід до вивчення теорії вимагає відмови від традиційних форм проведення лекційних занять, які будуються в основному на принципі «говоріння і слухання» з виключеним зворотнім зв'язком, що не активізує увагу, емоційний стан, творчу думку студентів, не сприяє її глибокому проникненню в сутність й деталі, як правило, складного для них теоретичного матеріалу. Розроблені нами теоретичні і методичні основи евристичної лекції «прямої дії» (термін введено Б. Коротяєвим) [3] підтверджені експериментальними випробуваннями і одержаним досвідом. Така лекція будується як діалектична системна єдність таких навчальних операцій:

а) мотивація, розкриття значимості і короткий огляд викладачем структурно-сміслових елементів лекційного матеріалу; б) зосереджене й самостійне читання заздалегідь наданого студентам тексту лекції або (за вказівками викладача) її окремих частин; в) послідовний усний виклад студентами (за розділами) основних теоретичних положень та їх обґрунтування, корекція відповідей у процесі діалогічного обговорення з участю викладача; г) письмова фіксація в робочих зошитах згорнутих положень і аргументів окремих розділів лекції; д) створення власного залікового творчого продукту за щойно освоєними матеріалами лекції у вигляді (за вибором студента): постановки ключових евристичних питань і відповідей на них, конспектного викладу матеріалу (резюме, рецензія, наукове повідомлення, словник понять, закономірностей, принципів, правил тощо).

Таким чином, майбутні педагоги вчать уважно читати, осмислювати й трансформувати текст лекції, складати письмово з використанням власної трансформації визначення окремих понять, закономірностей, узагальнень. Щоб вивчення матеріалу лекції за новими (евристичними) правилами мало завершений характер, студенти в кінці роботи у спеціально наданий їм час письмово відповідають на поставлені викладачем запитання за сутнісними складовими вивченого матеріалу, ставлять власні запитання тощо. Така праця обов'язково перевіряється та оцінюється з використанням діагностичного інструментарію за досягнутими рівнями виконання завдань – високим, достатнім, середнім, незадовільним.

Самостійна робота евристичного характеру (пошукова, реконструктивна, конструктивна) з осмислення, поглиблення, розширення одержаних теоретичних знань, формування вмій їх

розгортання і згортання. Студенти самостійно вивчають невелику кількість рекомендованих теоретичних і методичних джерел, створюють власні короткі рецензії, резюме на прочитані статті, розділи наукових праць, готують – усно чи письмово – відповіді на конкретні евристичні запитання, поставлені на лекції викладачем. Перед проведенням практичного заняття чи семінару за рахунок годин для самостійної роботи (запланованих для студентів і не запланованих для викладачів) проводилися залікові колоквиуми з групами у 4 – 6 осіб студентів – для обговорення й заліку результатів самостійної роботи над матеріалами лекції і рекомендованими джерелами. Таким чином формувалася неперервна система поглибленої роботи над провідними структурно-смісловими компонентами дисципліни, виявлявся рівень освоєння основного матеріалу на лекційних заняттях і в процесі самостійної роботи, готовність майбутніх учителів до професійно-творчої самореалізації надбаних знань, умінь, інтелектуального потенціалу під час семінарських і практичних занять.

Самостійна репродуктивна, пошукова, евристична робота завершеного характеру для поступового відпрацювання евристичних способів роботи з використання одержаних теоретичних знань у практиці навчальної (освітньої) діяльності, розвитку пізнавальних, рефлексивних умінь і навичок (виконання вправ, розв’язання професійно спрямованих задач (завдань), створення таблиць, схем, необхідних моделей і алгоритмів діяльності, закладених у робочі програми предмету й забезпечених необхідними критеріально-діагностичними матеріалами.

Підсумкова самостійна евристична робота (тема за вибором студента) конструктивного або креативного характеру, тобто створення особистісно значимого професійно-творчого продукту (теоретична доповідь, твір, оповідання, розробка навчального модуля для вивчення теми (розділу) з певної шкільної дисципліни, освітній проект, експериментальна модель (навчання, виховання), прилад, написання статті, есе, рецензії, опис невеликого за обсягом науково-дослідного експерименту тощо). Кожний із таких продуктів забезпечується чітким діагностичним інструментарієм (система критеріїв і показників, що відповідають певному рівню навчальних досягнень – високому, достатньому, середньому, початковому. Тому планування, проектування й виконання будь-якої залікової роботи вже заздалегідь детермінується обраними рівнями досягнень і чіткими, прозорими, доступними для студентів критеріями їх якості. Створені освітні продукти стають основним об’єктом для семінарських і практичних занять. Вони публічно презентуються авторами, захищаються у процесі наукової дуелі з оппонентами, діагностуються й оцінюються під час діалогічної взаємодії з учасниками обговорення, рекомендуються на доопрацювання чи виступ на науковій коференції (семінарі) тощо. Щоб одержати вищу оцінку за свою

роботу береться до уваги її науково-дослідницький, а не тільки інформаційний характер, практична значимість, перетворювальний потенціал для самого студента, університету, школи тощо. *Рівень виконання й персонального захисту освітніх продуктів стає вирішальним при оцінюванні освоєння навчальних дисциплін.*

Корекція виконаної підсумкової професійно-творчої роботи (за бажанням автора) з метою її вдосконалення й одержання вищої оцінки. Евристичне навчання як більш творчий і більш гуманістичний рівень сучасної освіти надає можливість студентам – творцям залікових навчальних продуктів – на основі одержаних зауважень і пропозицій викладача продуктивно зосередитися на виправленні недоліків створеної роботи, удосконалити її змістовні, мовні і стилістичні характеристики, зробити більш глибокими й витонченими власні думки та оцінки.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Основою створеної й запровадженої авторської системи підготовки майбутнього вчителя до професійно-творчої самореалізації стали ідеї і освоєні технології евристичної освіти, яка рішуче стверджує пріоритети пошуково-дослідної, проектної, конструктивної, креативної діяльності свідомих і незалежних освітніх суб'єктів. Підготовка творчого вчителя в евристичній освіті має підтримуватися потужними матеріальними, мотиваційними процесуальними, діагностичними і креативними чинниками.

Позитивно відзначаючи істотний прогрес у розробках теорії і практики евристичної освіти та дидактичної евристики, ми не можемо не звернути увагу на недостатньо досліджені особливості й можливості евристичних технологій у професійній підготовці сучасного вчителя, на необхідність суттєвої модернізації вищої педагогічної освіти, широкого запровадження в навчальному процесі креативної діяльності всіх його суб'єктів. Перспективними видаються, зокрема, такі напрями наукових розвідок, як знаходження способів перетворення лекційних, семінарських, практичних занять, педагогічної практики майбутніх учителів у евристично-дослідницькі студії із побудови новітніх професійних знань і цінностей, зі створення інноваційних моделей і технологій конструктивної та креативної діяльності в освіті, яка має зростати якісно й результативно на основі гуманістичної і продуктивної діалогової взаємодії досвідчених науковців і молодшої генерації педагогів-самореалізаторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти.– Освіта. – 2002. – № 26. – 24.04–1.05.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 240 с.
3. Коротяев Б. И. Нестандартный взгляд на стандарты высшего образования / Б. И. Коротяев, В. С. Курило, С. В. Савченко. – Старобельск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2016. – 293 с.

4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Пед. думка, 2009. – 520 с.
5. Лазарєв М. О. Педагогічна творчість : навч. посібник / М. Лазарєв. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 294 с.
6. Лазарева О. М. Самостійні роботи старшокласників в евристично-модульному навчанні / О. Лазарева. – Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. – № 4 (6). – С. 189–198.
7. Маслоу А. Самоактуалізація личности и образование ; пер. с англ. / А. Маслоу. – Киев-Донецк : Институт психологии Украины, 1994. – 52 с.
8. Rogers C. A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client – centered framework / C. Rogers // *Psychology : A Study of a Science*. – 1959. – Vol. 3.
9. Тряпицына А. А. Организация творческой учебно-познавательной деятельности школьников / А. А. Тряпицына. – Ленинград : Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена, 1989. – 92 с.
10. Фрейре П. Педагогіка свободи : демократія і громадянська мужність ; пер. з англ. О. Дем'янчука / Пауло Фрейре. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 124 с.
11. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с. – С. 55.

REFERENCES

1. Natsionalna doktryna rozvytku osviti (2002). [Education development national doctrine]. *Osvita*, 26, 24.04 – 1.05.
2. Andreiev, V. I. (1988). *Dialektika vospitaniia i samovospitaniia tvorcheskoi lichnosti* [Dialectics of upbringing and self-upbringing of a creative personality]. Kazan: Izdatelstvo Kazanskoho universiteta.
3. Korotiaiev, B. I. (2016). *Nestandartnyi vzhliad na standarty vyssheho obrazovaniia* [Nonstandard view on higher education standards]. Starobelsk: Izdatelstvo HU «LNU imeni Tarasa Shevchenko».
4. Kremen, V. H. (2009). *Filosofiiia liudynotsentrysmu v stratehiiakh osvitiioho prostoru* [Human-centralized philosophy in the educational space strategies]. K.: Ped. dumka.
5. Lazarev, M. O. (2016). *Pedahohichna tvorchist* [Pedagogical creativity]. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenko.
6. Lazareva, O. M. (2010). Samostiini roboty starshoklasnykiv v evrystychno-modulnomu navchanni [Independent works of high school pupils in heuristic-module study]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, inovatsiini tekhnolohii*, 4 (6), 189 – 198.
7. Maslow, A. (1994) *Samoaktualizatsiia lichnosti i obrazovaniie* [Personality self-actualization and education]. Kiiev-Donetsk: Institut psikhologhii Ukrainy.
8. Rogers, C. (1959). A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client-centered framework. *Psychology: A Study of a Science*, 3.
9. Triapitsyna, A. A. (1989). *Orhanizatsiia tvorcheskoi uchebno-poznavatelnoi deiatelnosti shkolnikov* [Organization of creative learning activity of pupils]. Leningrad: Leninhradskii hosudarstvenyi pedahohicheskii institut imeni A. I. Hertseni.
10. Freyre, P. (2004). Pedahohika svobody: demokratiia i hromadianska muzhnist [Pedagogics of freedom: democracy and civil courage]. K.: Vyd. dim “KM Akademiia”.
11. Khutorskoi, A. V. (2003). Didakticheskaia evristika. Teoriia i tekhnolohiia kreativnoho obuchenii [Didactical heuristics. Theory and technology of creative study]. M.: Izdatelstvo MGU.

РЕЗЮМЕ

Лазарева Елена, Лазарев Николай. Профессионально-творческая подготовка будущего учителя в эвристическом образовании.

Достичь готовности будущего учителя к полноценной самореализации своего профессионально-творческого потенциала нереально в условиях традиционной (бюрократической, репродуктивной и монологической) образовательной системы. Поэтому авторы на основе результатов многолетних теоретических и экспериментальных исследований раскрывают основные продуктивные и созидательные возможности инновационной, нестандартной системы эвристического образования, которая за последние десятилетия утверждается в зарубежной и отечественной педагогической науке и образовательной практике. В статье раскрываются необходимые составляющие реализованного опыта эвристического образования, организация на новых принципах познавательно-творческой и исследовательской работы студентов на лекциях прямого действия, семинарских и практических занятиях, педагогической практике. Необходимое количество и качество созданных и защищенных студентом образовательных продуктов становится целью эвристического образования и критерием профессионально-творческой самореализации будущего педагога.

Ключевые слова: будущий учитель, профессионально-творческая подготовка, эвристическое образование, лекции прямого действия, образовательные продукты, критерии, профессионально-творческая самореализация.

SUMMARY

Lazareva Olena, Lazarev Mukola. Professional and creative training of the future teachers in heuristic education.

The main purpose of the university training of the future teacher we defined as an achievement in specially created social and educational conditions of personal spiritual maturity, motivational readiness, procedural and technological capacity for successful professional and creative self-actualization. The teacher can consider this self-actualization the constant generation, personally meaningful creative educational products in different kinds and situations of teaching and education of the younger generation of the future socially useful self-actualizers.

The achievement of this goal is unreal under conditions of the existing traditional (bureaucratic, transmissive, reproductive and monological) education system. Therefore, the authors based on the results of many years theoretical and experimental researches reveal the main productive possibilities of innovative, non-standard system of heuristic education. This education has been firmly established in foreign and national educational science and educational practice with problems and sufficient resistance in the last decade. The creative teacher training in heuristic education is supported by powerful motivational and procedural personality-oriented factors. Assessment of the future teachers is mainly the result of created and publicly protected educational products (works, stories, projects of the lessons and educational affairs, models of heuristic conversation on professional subjects, discussion, debates, articles, reviews, summarizing tables, charts, devices, etc.). These educational products are provided by thoroughly elaborated protected in dissertations and monographs publications by the tools of diagnostic and criterion. The number and quality of educational products created by students are the purpose of heuristic education and professional and creative criteria of the future teacher's self-actualization. The knowledge and skills (as distinct from traditional education) are not the aim of professional education but the main instrument to achieve it. The article describes the necessary components of realized

experience of heuristic education: organization on the new basis of cognitive, creative and research work of students, including the lectures of direct action as fundamentally new dialogic educational and cognitive structures of active reading, discussion and creation with the teacher of their own detailed and reduced effective knowledge; at the seminars and practical classes where students mainly present and defend their own professional and creative products; in reorganized pedagogical practice of active interaction of students with scholars and teachers-experimenters, with the development of professional skills in the creation and diagnostics of significant for them and for school educational developments, projects, articles on the results of the work of educational publications and others.

The measures for the solution of revealed major problems in training of the future teachers, especially the creation of innovative and democratic educational environment with the introduction of the new requirements for academic freedom and responsibilities of students and teachers are offered in this scientific work. Besides, the introduction of the new forms of lectures and practical classes (in time and methodological dimensions), new approaches to continuous pedagogical practice, evaluation of the students for the quality of created professional educational products, creation of the necessary conditions (according to the requirements of the Bologna process) for organization and control of students' independent work by the teachers are suggested in this article.

Key words: *future teacher, professional and creative preparation, heuristic education, direct action lectures, educational products, criteria, professional and creative self-implementation.*

УДК 37.091.3:784

Лю Цзя

Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID 0000-0002-4234-4018

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВОКАЛЬНО-ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

У статті здійснено теоретичний аналіз вокально-фахової підготовки студентів магістратури до інноваційної діяльності; розкрито впливові наукові підходи (філософський, педагогічний, культурологічний, мистецтвознавчий), на основі яких узагальнено зміст понять «професійна підготовка», «мистецька підготовка», «музична підготовка», «вокально-фахова підготовка». З метою поширення теоретико-методологічної бази запропоновано авторське тлумачення поняття «підготовка студентів магістратури до використання інноваційних методів навчання».

Ключові слова: *теоретичний аналіз, вокально-фахова підготовка, студенти магістратури, інноваційні методи навчання, професійна підготовка, мистецька підготовка, музична підготовка, майбутні співаки.*

Постановка проблеми. Ефективним інструментом розвитку суспільства є підготовка висококваліфікованих кадрів з різних спеціальностей, процес якого досліджують із загальнонаукових,